

Refik Koraltan (1889-1974)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışıyla başladığı siyasi hayatında daha çok Demokrat Parti'nin kuruluş süreci ve iktidarıyla ismi öne çıkan Refik Koraltan, 22 Nisan 1889'da Divriği'de dünyaya geldi. Saraygiller ve Muhsin Paşazade şöhreti ile tanınan ailesinin kökenleri doğduğu şehirde hüküm süren Mengüceklilere dayanmaktadır. Divriği'de başladığı eğitime İstanbul'da Mercan İdadisine kayıt yaptırarak devam etti. Ortaöğrenimi sonrası öğretmenlik ve doktorluk mesleğine yönelmeyi düşündü fakat kendisinin bu mesleklere uygun olmadığı kanaatine vararak hukuk alanına yöneldi. Ardından Darülfünun-i Osmanînin hukuk şubesi sınavlarına girerek kazandı. Yükseköğretimde okuduğu dönem tam da II. Meşrutiyet'in ilan sürecinin yaşandığı çalkantılı yıllardı. Yükseköğretim yıllarında dönemin siyasi ve sosyal gelişmelerinin de etkisiyle milliyetçi grupla birlikte hareket etti ve "Türk Cemiyeti" isimli bir cemiyetin de kurucuları arasında yer aldı.

1910 yılında hukuk eğitimini tamamlamasından sonra Bursa Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı ilk görevi oldu. Bursa günlerinde sonraki yıllarda uzun süre birlikte siyaset yapacağı İttihat ve Terakki'nin vilayet teşkilatında görevli Mahmut Celal (Bayar) Bey ile tanıştı. 1913'te savcı olarak Gelibolu'ya atandı. Buradaki görevi sırasında Birinci Dünya Savaşı başladı ve bu şehirde savaşın tesirlerine şahit oldu. Adli hizmetinin yanında şehir ve köylerde millî bilincin oluşması için çeşitli faaliyetlerle birlikte 27. Alay'daki askerlerin vatan sevgisini artırmaya dönük konuşmalar yaptı. Şubat 1915'te Tekirdağ'dan Eceabad'a giderek Seddülbahir savunması için görevlendirilen 19. Tümen'in Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'in karargâh olarak kullanacağı ve kalacağı binanın hazırlanmasıyla bizzat ilgilendi. Dahası burada Yarbay Mustafa Kemal ile tanışma fırsatı buldu. Çanakkale Savaşı'nın şiddetlendiği günlerde istemese de Karaman Bidayet Mahkemesi'ne atandı. Bir yıl sonra askerlik hizmetini sağlık koşulları gereği cephe gerisinde tamamlamak için Konya Divan-ı Harp Mahkemesi'nde savcı olarak görevlendirildi. 18 ay süren bu görevi sonrası Ağustos 1917'de İstanbul'a döndü. Bir süre dinlenme ve dostlarıyla görüşmek şeklinde geçen İstanbul günlerinin ardından memuriyetini emniyet hizmetlerinde sürdürme kararı aldı. Bu kapsamda Şubat 1918'de Mersin Emniyet Müfettişliği'ne atandı ve müfettişliğin görev alanında bulunan Pozanti'da yeni görevine başladı. Pozanti'da birkaç ay görev yaptıktan sonra Mayıs 1918'de Trabzon Polis Müdürlüğü'ne atandı. Mondros Mütarekesi ile Trabzon'da Pontus'çu faaliyetlerin artması üzerine şehrin ileri gelenlerini koordine etti. Bu bakımdan Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti'nin kuruluşuna öncülük edenler arasında oldu. Özellikle Pontus çetelerine karşı faaliyetlerini yürüttüğü bir dönemde Damat Ferit Hükûmeti, İttihat ve Terakki Hükûmeti tarafından atandığı gerekçesiyle 27 Mart 1919'da görevine son verdi. Trabzon dönüşü ve İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edildiği günlerde İstanbul'da avukatlık yaptı. Bu günlerde arkadaşı aracılığıyla İttihatçıların İaşe Nazırı Kara Kemal Bey ile tanıştı ve ondan Anadolu'da en çok tanındığı yere gitmesi yönünde tavsiye aldı. Bunun üzerine Anadolu'da millî teşkilatlanmaya katkı sunmak için gerek aile üyelerinden bir kısmının göç ettiği yer olması gerekse askerlik hizmetini yaptığı ve tanındığı bir şehir olması nedeniyle Konya'yı seçti.

Temmuz 1919'da uzun yıllar aktif siyaset yürüteceği Konya'ya geldi. İlk olarak kendisine bir avukatlık bürosu açtı. Bunun yanında görev yaptığı dönemdeki dostluk ilişkilerini güçlendirerek şehre geliş amacı doğrultusunda millî faaliyetlerde aktif olmaya gayret gösterdi. Bu kapsamda Ekim 1919'da Konya'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşuna katıldı fakat görev almadı. Bir süre sonra özellikle Anadolu'da giderek güçlenen millî harekete kıyasla şehirde kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin faaliyetlerini yetersiz görenler arasındaydı. Bunun için şehirde bulunan 12. Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay) Paşa'ya bir mektup yazdı ve cemiyetin yeniden yapılandırılma sürecini

başlattı. Bu süreçte yönetimi yenilenen cemiyetin dava vekili artık Refik Bey'di. Öyle ki Konya Barosu İkinci Vekili olarak şehirde iyi tanınır hâle gelerek İstanbul'un resmen işgal edildiği günlerde işgallere karşı protesto mitinglerinde konuşma yapan hatiplerden birisiydi.

Birinci Meclisin 23 Nisan 1920'de Ankara'da açıldığı gün Konya milletvekili olarak hazır bulundu. İdealist fikirleriyle en aktif vekilleri arasında olacağı Birinci Meclisin kâtip üyeliğinden başka Adalet, İçişleri, Tasarı ve Tapu-Kadastro komisyonlarında görev aldı. Ayrıca Meclisin Ankara dışında yürüttüğü faaliyetlere de etkin şekilde katıldı. Bu doğrultuda ilk görevi Mayıs 1920'de Konya Hadisesi olarak bilinen ve eyleme dönüşmeden önlenecek isyan teşebbüsü için Mecliste oluşturulan Tahkik Heyeti üyeliğiydi. Heyette bulunan Mehmet Akif (Ersoy), Hamdullah Suphi (Tanrıöver) ve Ali Şükrü Bey gibi dönemin önemli isimleriyle birlikte Konya'da Millî Mücadele'ye desteğin artırılması ve Divan-ı Harp Mahkemesi tarafından ceza alanların affının sağlanmasıyla ilgili yaptığı çalışmaları sonuç verdi. Ayrıca gerek milletvekilliği öncesi Bozkır gerekse milletvekilliği günlerinde Delibaş İsyanı'nda benzer çalışmaları yürüttü.

Refik Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Mecliste güvendiği milletvekillerindendi. Buna gerekçe olarak Bolşevik faaliyetlerin artmaya başladığı 1920 yaz aylarında Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle Ekim 1920'de kurulan Türkiye Komünist Fırkası'nın kurucuları arasında olması gösterilebilir. Bunun yanında 1920'nin yaz aylarında Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Batı Cephesi'nde incelemeler yapmak için kurayla Mecliste bir heyet oluşturuldu ve Mustafa Kemal Paşa, heyete hatip özelliği bulunan Muhittin Baha, Rasih Hoca (Kaplan) ve Refik Bey'in de katılmasını istedi. Çünkü incelemelerin yanında heyette cephedeki askerlere vatan sevgisi aşılacak için konuşmacılar bulunmalıydı. Bu görevlerinin yanında Mustafa Kemal Paşa'ya Meclisin verdiği Başkomutanlık yetkisi sonrası "duyulan lüzum üzerine" kurulan mahkemelerden Yozgat İstiklal Mahkemesi Başkanlığına atanması genç ve ihtilalci bir milletvekilinin bağlılığının diğer örneklerindedir. Ayrıca Refik Bey'in bir başka İstiklal Mahkemesi görevi ise 10 Aralık 1923'ten 5 Şubat 1924'e kadar çalışan İstanbul İstiklal Mahkemesi üyeliğiydi.

Birinci Mecliste fiilen yürüttüğü bu görevlerinin yanında Meclisin gündemine fikirleriyle de katkı sundu. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin yapısı için yapılan tartışmalardaki önerileri, Müdafaa-i Millîye Teşkilatı'nın güçlendirilmesi için verdiği teklifler, Sevr Antlaşma taslağına Meclisin gösterdiği tepkilerdeki öne çıkan düşünceleri, Lozan müzakerelerinde yaşanan uzun tartışmalardaki fikirleri bunlara örnek gösterilebilir.

TBMM'nin ikinci döneminde Adalet, Kanun-i Esasi, Dilekçe ve Ticaret Komisyonları'nda çalıştı. Takrir-i Sükûn Kanunu'nun hazırlanmasına gerek Adalet Komisyonu'nda gerekse Mecliste destek verdi. TBMM'nin ikinci döneminde Türk inkılabının gerçekleşmesi için önemli adımlar atıldı. Yasama olarak Mecliste inkılapların hazırlanmasında öncü milletvekillerinden oldu. Bu kapsamda ilk çalışması arkadaşlarıyla birlikte şapka giyilmesi hakkında 25 Ekim 1925'te verdiği kanun teklifiydi. Yine Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasıyla ilgili beş arkadaşıyla birlikte 16 Kasım'da Meclis Başkanlığına kanun teklifi sundu ve Meclis müzakerelerinde bu teklifin savunucularından birisiydi. Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de tertiplenen başarısız suikast girişimi nedeniyle ülkede büyük bir felaketin engellendiğini düşünerek olaydan etkilendi. Bunun için Meclisin suikastın başarısız olmasından duyduğu sevincin Cumhurbaşkanı'na bildirilmesi gerektiği fikrindeydi ve Meclis komisyonu kurulmasını bir takrirle teklif etti. Ayrıca bu dönem yasama faaliyetleri açısından yeni Türk devletinin hukuki alt yapısına önemli katkıların yapıldığı bir dönemdi. Bu bağlamda Refik Bey Türk Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu, Medeni Kanun gibi temel kanunların hazırlanma ve yasalaşma süreçlerinde fikirleriyle katkı sunanlar arasındaydı. Yine TBMM'nin üçüncü döneminde Adalet Komisyonu üyesiydi. Önceki dönemlere göre Meclis faaliyetleri kısmen azalsa da Yavuz zırhlısı hakkında soruşturma yapan komisyon ile Harf Komisyonunda

görevler üstlendi.

Aralıksız dört dönem temsil ettiği Konya için 1936'ya kadar dikkate değer faaliyetler yürüttü. Zira şehre ilk soyadını "Konya" alacak ve Mecliste "Refik Konya" olarak tanınacak kadar bağlıydı. Özellikle Konya ve çevresinde Millî Mücadele karşıtı ayaklanmaların şehre zarar vermesini engellemeye çalıştı. Ayrıca Akşehir kazasının vilayet olması için verdiği teklif, Konya'da tütün ziraatı yasağının kaldırılması için girişimleri ve Konya Ovası sulama meselesiyle ilgili çalışmaları Konya milletvekilliğinde öne çıkan faaliyetleriydi.

1935 seçimleriyle birlikte uzun yıllar yürüttüğü siyasete ara vererek bir yıl herhangi bir görev almadı. Başbakan İnönü, Atatürk ile görüşerek Refik Koraltan'ın siyasi tecrübelerini idari hizmetlere dönüştürmesi için 1936'da Çoruh Valiliğine görevlendirdi. Görev yaptığı iki yıl içerisinde özellikle vilayetteki yol ve köylerin su sorunlarına çözüm üretti. Bütün kazalara okul yapılmasını sağladı. Çoruh Valiliği görevinin ardından 1938'de Trabzon Valiliğine atandı. Bir yıllık çalışma süresinde mısır, soya fasulyesi, İtalyan tipi buğday, çay, hayvan ıslahı ve balıkçılık gibi zirai ve hayvansal faaliyetlerin vilayette gelişmesi için çalıştı. Ardından 1939'dan 1942'ye kadar yürüttüğü Bursa Valiliğine atandı. Burada vilayetin ekonomik gelişimi için özellikle turizmin gelişmesinin gerektiğine inanmaktaydı ve bu konuya ağırlık verdi. Ayrıca Bursa'nın imar faaliyetlerini yaptırmak için şehre Fransız mimar Henri Prost'un gelmesini sağladı.

Yedi yıllık bir aranın ardından 1942'de Millî Şef İnönü'nün isteğiyle ve Mersinli Cemal Paşa'nın vefatıyla boşalan Mersin milletvekilliğine seçilmesiyle siyasete geri döndü. 1943 seçimlerinden sonra CHP içerisinde yavaş yavaş muhalif fikirleri oluştu. Bunun ilk örneği Mecliste 4429 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi görüşmelerinde görüldü. İlk ciddi muhalefetini ise Celal Bayar, Adnan Menderes, Emin Sazak, Hikmet Bayur gibi isimlerle Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na yaptı. Takip eden günlerde 1945 yılı bütçesiyle muhalif faaliyetleri devam etti. CHP içerisinde çekirdekleşmeye başlayan muhalefet, nihayet Demokrat Parti'nin ilk adımını oluşturan ve Koraltan'ın "dörtlü ıslahat" dediği Dörtlü Takrir, CHP Meclis Grubuna Koraltan tarafından sunuldu. CHP içerisinde takrir ile ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda önce takrire imza atan Adnan Menderes ve Fuat Köprülü daha sonra da Koraltan partiden ihraç edildi. Koraltan bu süreç içerisinde Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'le birlikte Demokrat Parti'nin kuruluş hazırlıklarını tamamladı ve partinin kuruluş dilekçesini 7 Ocak 1946'da İçişleri Bakanlığına verdi.

1946 yılında Demokrat Parti, taşrada hızla teşkilatlanma çalışmalarına başladı. Bu çalışmalara Anadolu'nun güney ve güneydoğu vilayet ve kazalarına giderek destek verdi. Türk demokrasinin bu ilk çok partili döneminde gerek DP'nin Meclis ve taşra faaliyetlerinde öne çıkan hatiplerinden birisi olması gerekse iktidar muhalefet ilişkilerinde uzlaşmacı kişiliği ile öne çıktı. 14 Mayıs 1950 seçimleriyle birlikte TBMM'nin dokuz, on ve on birinci dönemlerinin başkanı olacaktı. Bir başka deyişle DP'nin iktidar yıllarında Meclisin yasama faaliyetlerini yöneten kişi oldu. 27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesi'nin olduğu gece diğer birçok DP'li gibi evinde istirahat hâlindeydi. Kendisini almaya gelen subaylara bir süre dirense de pijamalı bir hâlde Harp Okuluna götürüldü. Yassıada'ya 17 Haziran'da sevk edildi ve iddianamede DP'nin üç numaralı kişisi oldu. Yassıada yargılamalarında Anayasayı İhlal, Vatan Cephesi ve Döviz Kaçakçılığı davalarıyla yargılandı. Ayrıca Gayrimeşru Servet İktisabı ve Halkı Silahlandırma Davası soruşturmalarına dâhil edildi. Günlükleri Yassıada yargılamalarında DP'lilerin aleyhinde kullanıldı. Koraltan'a isnat edilen suçlamalara ilişkin bilgiler daha çok kendisinin notlarına dayandırıldı. Yargılamalar neticesinde oy çokluğu ile ölüm cezası alan DP'liler arasındaydı.

Yüksek Adalet Divanı'nda ölüm cezalarının Millî Birlik Komitesi'nin onayına sunulması gerekmekteydi. Bu bakımdan Millî Birlik Komitesi'nin 15 Eylül 1961 günkü kararında hüküm özeti; *Ölüm cezası müebbet ağır hapse çevrilmiştir.*

şeklindeydi. Yargılardan sonra önce İmralı Cezaevine birkaç gün sonra ise Kayseri Cezaevine gönderilen DP'liler arasındaydı. Gut hastalığı nedeniyle sık sık Kayseri Devlet Hastanesinde tedavi gördü. İlerleyen günlerde sağlık sorunları devam etti ve sağlık kurulu raporuyla 19 Nisan 1964'te İstanbul Toptaşı Cezaevine nakledildi. Burada da sağlık sorunlarının devam etmesi üzerine kızı Ayhan Timurtaş Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e babasının cezasının affedilmesi için müracaat yaptı. Koraltan da uzun yıllar birlikte siyaset yaptığı dönemin başbakanı İsmet İnönü'ye müracaat ederek affi yönünde talepte bulundu. Neticede sağlık sorunlarının da etkisiyle bu müracaatlar karşılık bularak Koraltan'ın cezasının tamamen kaldırılması Cemal Gürsel tarafından 22 Eylül 1964'te Anayasa'nın 97. maddesine göre uygun görüldü ve tahliye edildi. Tahliye sonrası tedavisini sürdürmek ve dinlenmek için İstanbul'da kaldı. Bir yıl sonra doktorların dinlenme tavsiyelerine uyarak Almanya'ya gitti. 1966'da yeniden Türkiye'ye dönüş yaptı ve sakin bir hayatı tercih etti. O günlerde siyasetçilerle teması bayram ziyaretlerinden öteye gitmedi. Gut hastalığı ve böbrek yetmezliği nedeniyle 17 Haziran 1974'te vefat etti.

Erol YÜKSEL

KAYNAKÇA

ALTAY, Fahrettin, **10 Yıl Savaş ve Sorası 1919-1922**, Eylem Yay., Ankara 2008.

AYBARS, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, Milliyet Yay., İstanbul 1997.

"BMM Toplanıyor: Refik Koraltan", **Akis**, S 224, 23 Ağustos 1958, s.8.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet, **Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk**, Üçüncü Kitap, Nurgök Matbaası, İstanbul 1955.

BAŞAR, Ahmet Hamdi, **Demokrasi Buhranları**, Türkiye Basımevi, İstanbul 1956.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi-Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, Cilt III, TBMM Vakfı Yay., Ankara 1993.

DEVİRİM, Hakkı, "İlk ve Son Celse", **Türkiye Yıllığı**, Yıl 1962, s.109-113.

Emekli Sandığı Arşivi, Dosya No: 7575.

ERTEPINAR, Coşkun, **Bir Politikacının Anıları; Refik Koraltan, Her Şey Vatan İçin**, Hacettepe Taş Yay., Ankara 1999.

İçişleri Bakanlığı Arşivi, Sicil Dosyası No: 4114.

"Kapaktaki Başkan: Refik Koraltan", **Akis**, S 25, 30 Ekim 1954, s.8.

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, "Üyelerinin Anılarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Temeli, Birinci Millet Meclisi", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S 31, Nisan 1970, s.26-30.

TBMM Azasına Mahsus Zat ve Sicil Dosyası: Devre: XI, Defter No: 513, Sicil No: 289.

YÜKSEL, Erol, **Millî Mücadele'den 27 Mayıs'a Bir Siyasetçi: Refik Koraltan**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2018.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refik-koraltan-1889-1974/?pdf=3409> adresinden erişilmiştir